RÜZGÂRLI TRUVA'NIN DUVARLARI

MARJORIE BRAYMER

BEYOGLU
KİTABEVİ

BEYOĞLU KİTABEVİ
03

RÜZGÂRLI TRUVA'NIN DUVARLARI
BİR HEINRICH SCHLIEMANN BİYOGRAFİSİ
MARJORIE BRAYMER

TÜRKÇESİ
ONUR YILDIRIM - LEVENT SOYAL

Yayın Yönetmeni
Hikmet Akyüz

Editör
Bilâl Sadi

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Turgut Üneli

©Beyoğlu Kitabevi, 2021

ISBN 978-605-74682-2-2

1. Baskı: Nisan 2021

Kitabın tüm yayın hakları Beyoğlu Kitabevi'ne aittir.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.
Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

BEYOĞLU KİTABEVİ
Akyüz Kitap Yayıncılık Nakliyat San. ve Tic. Ltd. Şti.
Çukur Mh. Demirbaş Sk. No: 6/3
Beyoğlu / İstanbul
www.beyoglukitabevi.com
Sertifika No: 27977

Baskı
Şan Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Hamidiye Mahallesi, Anadolu Caddesi No: 50
Kağıthane-İstanbul
Tel. (212) 289 24 24
Matbaa Sertifika No: 45170

Bu eser Veysel Aral'ın katkılarıyla yayınlanmıştır.

RÜZGÂRLI TRUVA'NIN DUVARLARI

BİR HEINRICH SCHLIEMANN BİYOGRAFİSİ

MARJORIE BRAYMER

TÜRKÇESİ
ONUR YILDIRIM
LEVENT SOYAL

BEYOGLU KİTABEVİ

MARJORIE BRAYMER

21 Mart 1911 tarihinde ABD'nin Chicago kentinde doğdu. 1930-1940 yılları arasında New York'ta film şirketleri için metin editörü ve eleştirmeni olarak çalıştı. 1943 yılında Ohio State Üniversitesinden eğitim alanında diploma aldı. Sonrasında New York'a dönerek Columbia Üniversitesinde aynı alanda yüksek lisans yaptı. 1960-1961 yıllarında Stanford Üniversitesinde çalışan Braymer, bir yandan da yazarlık kariyerine devam etti. Braymer, *Rüzgârlı Truva'nın Duvarları* kitabıyla 1960 yılında *New York Herald Tribune*'un Bahar Kitap Festivalinde Onur Ödülünü kazandı. 1983 yılında yayınlanan *Atlantis: Bir Efsanenin Biyografisi* başlıklı kitabı, Atlantis'in yok oluşundan günümüze değin süregelen efsanesinin izini sürüyor. Braymer 18 Kasım 1988'de hayata veda etti.

ONUR YILDIRIM

28 Şubat 1966 tarihinde Elazığ'da, Yığınki'de doğdu. Lisans derecesini ODTÜ Tarih bölümünden aldı. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarına Amerika'da devam eden Yıldırım, doktora derecesini 2002 yılında aldı. Halen ODTÜ İktisat bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Yıldırım'ın, iktisat tarihi, göç ve mülteci meseleleri konularında araştırmaları mevcuttur.

LEVENT SOYAL

3 Nisan 1963 tarihinde İstanbul'da, Samatya'da doğdu. Lisans derecesini ODTÜ Sosyoloji bölümünden aldı. Lisans eğitimi sırasında sinema filmlerine dublaj ve altyazı çevirmenliği yaptı. ODTÜ Arkeoloji Kulübünün kuruluşunda yer aldı; mezuniyet sonrası arkeolojiye olan ilgisini çeviri faaliyetleriyle devam ettirdi. Soyal halen İstanbul'da yaşıyor.

Öğrencilerime ve yakın arkadaşlarım
George ve Marianna Packard'a

İÇİNDEKİLER

Teşekkür
11

Yazarın Önsözü
15

Çevirmenlerin Önsözü
17

Rüzgârlı Truva'nın Duvarları
29

Sonsöz
195

Kronoloji
205

Kaynakça
207

“οὔ τοι ἔπειθ᾽ ἁλίη ὁδὸς ἔσσεται οὐδ᾽ ἀτέλεστος.”

“Tam adamdı o, sözünde durur, başarırdı işini”

Odysseia, II, 273.

TEŞEKKÜR

Yazar bu kitabın hazırlanması aşamasında ona yardım eden pek çok kişiye teşekkür etmeyi kendisine borç bilir. Özellikle aşağıdaki adı geçen yazarlar, yayıncılar, ajanslar ve şahıslar ayrı ve içten bir teşekkürü hak ediyor:

Blegen, Caskey, Rawson ve Sperling tarafından yazılmış ve Princeton Üniversitesi tarafından basılmış *Troy* kitabının 1. ve 3. Cildinden tabloları kullanma hakkını verdikleri için Cincinnati Üniversitesi ve Princeton Üniversitesi Yayınevi.

Shirley H. Weber tarafından yayına hazırlanmış ve 1942 yılında Harvard Üniversitesinin rektörü ve mütevellisinin telif hakkına sahip olduğu *Schliemann's First Visit to America* kitabından kısa alıntıların kullanımına izin verdiği için Harvard Üniversitesi Yayınevi.

Emil Ludwig tarafından kaleme alınmış ve telif hakkı 1931 yılında Little, Brown and Company şirketine ait olan *Schliemann, The Story of a Gold-Seeker* kitabından bazı kısa alıntılar yapmama izin verdikleri için Franz J. Horsch Associates, Bayan Emil Ludwig ve Little, Brown and Company.

Wallbank ve Taylor tarafından yazılmış ve 1942 yılında Chicago'daki Scott, Foresman and Company'nin telif hakkına sahip olduğu, *Civilization Past and Present* başlıklı kitaptan kronolojik tabloyu uyarlayarak almama izin verdikleri için Scott, Foresman and Company.

Doubleday Anchor Books'un çıkardığı *The Anchor Review*'dan Marguerite Yourcenar tarafından kaleme alınmış 1957 yılında telif hakkı Doubleday and Company'e ait olan *Notebooks on Memoirs of Hadrian* [Hadrianus'un Anıları] kitabından bir alıntı kullandığım için Marguerite Yourcenar, Doubleday and Company ve Bayan Melvin Lasky.

Redwood City'deki Sequoia Lisesi kütüphanecisi Anne Burns, araştırmanın detaylarıyla alâkalı olarak fazlasıyla cömert yardımlarda bulundu; *İlyada* ve *Odysseia*'dan yaptığı çeviriler için Jeanne Mauer Shutes'e müteşekkirim.

"... Kim ne derse desin insan yaşamının grafiği, birincisi insanın kendisini nasıl gördüğünü belirten, ikincisiyse nasıl olmak istediğini gösteren iki dikey çizgi ve aslının ne olduğunu anlatan bir yatay çizgiyle çizilemez; çizginin üç eğik çizgisi olmalıdır ve bu eğriler sonsuza uzanırken hem bir araya gelebilmeli hem de bir noktadan itibaren birbirlerinden ayrılabilmelidirler..."

Marguerite Yourcenar

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Heinrich Schliemann'ın hayatının anahatlarına aşina olan herkes, buradaki anlatının diğer yayınlanmış biyografik çalışmalara bazı noktalarda katılmadığını ve ters düştüğünü fark edecektir. Schliemann hayatının erken dönemiyle ilgili yazdıklarında eski hatıralarını bir araya getiriyordu ve hayatının daha sonraki devrelerinde başına gelen dramatik olaylar, bunların büyük çoğunluğunu gölgede bırakmıştı. Schliemann, gayet anlaşılır bir şekilde geçmişine nostaljik bir pencereden bakma eğilimi taşıyordu. Hayatının erken dönemine ait olaylarla ilgili yazdıklarında birkaç küçük hata fark ettim. Örneğin Schliemann'ın Amerika'ya ilk ziyaretinin günlüğünü derleyen Shirley H. Weber, onun Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olduğunu teyit ediyor, fakat bunun Schliemann'ın kendi kayıtlarında söylediği gibi 185O yılında değil, 1869'da gerçekleştiğini söylüyor. Olayları kendi arzusuna en uygun şekle ve şimale uydurma eğilimi bu adamın hayatı boyunca değişmeyen bir özelliği olarak kaldı. Başarılarının, hatta başarısızlıklarının çoğunu buna bağlayabiliriz. Kanaatimce, onun kişiliğinin bu yönü, çelişkili gibi gözükse de

bir insan olarak onun güçlü ve zayıf yanlarının pek çoğunun arkasında yatıyordu. Bu yorumu diğer biyografilerle verilen ayrıntılardan hangi açılardan ayrıldığımı basit bir şekilde izah etmek için yapma gereği hissettim.

Tarihsel değerlendirmelerimdeki olası hataların sorumluluğu tamamen bana aittir.

M.B.
Palo Alto, Kaliforniya
Yaz, 1959

ÇEVİRMENLERİN ÖNSÖZÜ

Heinrich Schliemann tüm hayatını Homeros üzerine planladı ve yaşadı. *İlyada* ve *Odysseia*'yı bir yaratı olduğu kadar tarih olarak da kabul etti ve Truva denilen o hayaller şehrini, Homeros'un şiirlerini kendisine rehber edinerek keşfetti. Schliemann Homeros'un kim olduğunu anlamak veya ortaya çıkarmak gibi bir kaygı hiç taşımadı; onun gerçekten var olup olmamasından çok, ilgilendiği konu ona atfedilen bu iki şiir kitabındaki olgulardı. Homeros'a atfedilen bu iki anıtsal manzumeyi oluşturan dizeleri edebi olarak yorumlayıp çözümlemek de Schliemann'ın özel ilgi alanına girmedi. Onun için bu dizeler, onun zamanına kadar Avrupalı aydınlar ve özellikle Aydınlanmanın önde gelen isimleri arasında yer yer zikredilen, –belki de Platon'un *Timaios* ve *Kritias*'ta bahsettiği efsanevi batık kıta ve uygarlık Atlantis'ten daha gizemli– Truva denen bu hayal şehrinin gerçek olduğunu ortaya çıkarmak için bir tür kılavuz görevi gördü. Truva, Avrupa aydınları arasında hiçbir zaman Atlantis kadar popüler olmamıştı; ta ki Schliemann hayallerinin peşinden koşup onu, yerin üzerine çıkarana kadar.

Schliemann'ın Homeros'la tanışıklığı çocukluk yıllarına uzanır. Yunan klasiklerinin iyi bir öğrencisi ve öğretmeni olan baba Ernst Schliemann, oğluna *İlyada* ve *Odysseia*'nın kahramanlarını birer masal kahramanı gibi anlatarak onun çok erken yaşlarda bir Homeros tutkunu olmasını sağladı. Heinrich daha on yaşındayken babasından duyduğu bu kahramanları baş aktörleri yaptığı bir deneme kitabı kaleme almış; 1831 yılının Noelinde bu çocukluk şaheserini babasına hediye etmişti. Daha sonra yayınlayacağı *Ilios* adlı otobiyografisinde "Truva savaşının temel olayları ve Ulysses ile Agamemnon'un maceraları üzerine çok kötü yazılmış Latince bir deneme" diye bahsettiği bu deneme, belki de Heinrich'in Truva'yı aklına koymasına; onu keşfetme hayalini bilinçdışına kazımasına önayak oldu.[1] Doğup büyüdüğü Ankershagen köyünün kilisesinin rahibi olan baba Schliemann iyi bir gelire sahip olmakla beraber sürekli borç içinde yüzdüğünden yedi çocuğuna iyi bir hayat sunabilecek durumda değildi. Kariyerinin ileri noktasında karıştığı evlilik dışı ilişki, alkol bağımlılığı ve kilise hesaplarında yaptığı usulsüzlükler onu, bu gelirinden de etmiş, çocuklarının tümü aileyi ayakta tutmak için seferber olmuştu. Düzgün bir eğitim alamayan Heinrich henüz 14 yaşındayken küçük bir mahalle bakkalının yanında çırak olarak çalışmaya başlamıştı. Bakkal dükkânında geçirdiği yıllar Heinrich'in eğitimden iyice kopmasına sebep olmuştu; belki de bu dönemde çocukluğunda duymaktan keyif aldığı Homeros'un manzumelerini unutmaya başlamıştı. Ta ki bir gün dükkânına gelen yine kendisi gibi çocuk yaşta çıraklık yapmaya başlayan bir delikanlının Homeros'tan tam yüz dizeyi eski Yunanca olarak ve kulağa çok hoş gelen bir üslupla ezberden okumasına kadar. Yunan kla-

1. David A. Traill, *Schliemann of Troy: Treasure and Deceit*, New York: St. Martin's Griffin, 1997, s. 16-17. Schliemann üzerine yazılmış en ayrıntılı çalışma sayılabilecek bu kitap henüz Türkçeye çevrilmemiştir.

siklerine hâkim bu delikanlı, iyi bir öğrenciyken kendisini alkole kaptırmış ve okulda gösterdiği disiplinsiz davranışlar okuldan atılmasına neden olmuştu. Heinrich'in babası gibi Lutheran bir din adamı olan babası oğlunu bir değirmencinin yanına çırak olarak vermiş ama o, *İlyada* ve *Odysseia*'nın dizelerini hiçbir zaman aklından silip atmamıştı. Heinrich dükkânına gelen bu delikanlının mükemmel bir şekilde okuduğu dizeleri anlamamakla beraber onların içinde yarattığı coşkuya gözyaşlarıyla karşılık vermişti. Heinrich anılarında "O andan itibaren Yunanca öğrenebilme mutluluğuna erişmek için her gün Tanrı'ya dua ettim" diyor. Aşağıdaki satırlarda da okuyacağınız gibi Heinrich Eski Yunancayı öğrenmek istediği dillerin çoğunu öğrendikten sonra dil öğrenme becerisini taçlandırmak için öğrendi. "Tanrıların ve kahramanların dili" dediği Yunancayı (Katharevousa) öğrenmeye başladığında 34 yaşındaydı ve halihazırda İngilizce, Fransızca, Hollandaca, İspanyolca, İtalyanca, Portekizce, İsveççe, Lehçe ve Rusça öğrenmişti. Henüz sekiz yaşında öğrenmeye başladığı Latinceyi de bu listeye eklemeliyiz. O yaşlarda Latincesini kendi çabasıyla Truva savaşının tamamını yazabilecek kadar geliştirmeyi başarmıştı. Hayatının ileri safhalarında Arapçayı (Fusha) da dil hazinesine ekleyen Schliemann, bu dili öğrenmekle kalmayacak, günlüğüne Mısır'da kaldığı günleri Arapça olarak yazacak ve Kuran'ın büyük bir kısmını ezbere okuyabilir hale gelecekti.

Heinrich, Fürstenberg'deki küçük bakkal dükkânındaki çıraklığı, beş buçuk yıl çalıştıktan sonra zorunluluktan bırakıp kendisine uygun bir iş aramak için Hamburg'un yolunu tuttu. Zorunluluk sağlığıyla ilgili yaşadığı sorunlardan kaynaklanıyordu. 1841 yılında büyük bir fıçıyı taşırken sakatlanmış; göğsünde kronik ağrılar hissetmeye başlamıştı. Durumu kötüye gidince, tuzlu deniz havasının kendisine iyi geleceğine inanıp Hamburg limanının yolunu tuttu. Burada yapabileceği bir iş arayan Hein-

rich, babasının öğrencisi ve aile dostları Bay Wendt'in yardımıyla kendisine bir miçoluk işi buldu. Kolombiya'ya giden *Dorothea* isimli bu gemi Heinrich'in hayatını kökten değiştirecek bir gelişmeye vesile olacaktı. Yakalandıkları kasırgada bu gemi Hollanda kıyılarında karaya oturdu. Yeni bir deniz macerasına atılmak yerine Amsterdam'da yerleşip kendisine orada bir hayat kurmaya karar veren Heinrich, bir taraftan kâtiplik yaparken diğer yandan dillere olan ilgisini burada somut bir şekilde geliştirme imkânı buldu. Yukarıda sadece dokuzunu sıraladığımız yabancı dillerinin sayısını, daha sonra on beşe çıkaracaktı. Bunların arasında Osmanlı Türkçesi de yer alacaktı. Amsterdam, entelektüel anlamda olduğu kadar, işadamı olarak da kendisini geliştirmesi için ona oldukça hareketli ve zengin bir ortam sundu. Heinrich burada giriştiği işlerin pek çoğunda ticari zekâsını göstermekle kalmadı, aynı zamanda büyük bir servet biriktirmeyi başardı. Aşağıda satırlarda okuyacağınız gibi; Kırım Savaşı sırasında yoğun bir şekilde yaptığı mühimmat hammaddesi (barut için güherçile) ticareti, yine Kaliforniya'da yaşanan altına hücum günlerinde, altın alıp satımı yaparak (özellikle Sacramento'da altın tozu alımı yaparak), Amerikan İç Savaşı döneminde ise pamuk ticaretine yatırım yaparak ve Paris'te emlakçılığa oynarken, Amerika ve Küba demiryollarına ve Brezilya tahvillerine para yatırarak servetine servet katan Heinrich Schliemann, meşru veya gayrimeşru yollarla biriktirdiği bu servetini çocukluk hayalini gerçekleştirmeye adayacaktı.[2]

Heinrich Schliemann, Truva'yı bulmak üzere Osmanlı topraklarına 1868 Yazında geldi. "Sonunda bütün hayatım boyunca kurduğum düşü gerçekleştirebilecek, ilgimi o kadar çeken olayların sahnesini ve serüvenleriyle tüm çocukluğumu büyüleyip

2. Traill, *Schliemann of Troy*.